

Prospects of Studying the Conditions of Everyday Life During the Lithuanian Period in Contemporary Ukrainian Historiography

UDC: 930:[94:394](477)"13/15"(045)

DOI: <https://doi.org/10.15421/172429>**Makhinko Anna**Ph.D., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0002-1970-7976>, makhinko.anna@iitl.kpi.ua**Ihnatova Liudmyla**Ph.D., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0001-5353-1970>, ignatova.lyudmila@iitl.kpi.ua*National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute" (Kyiv, Ukraine)*

Abstract

Relevance. The history of everyday life has gained popularity in contemporary Ukrainian historiography. The study of everyday practices has become a new fashionable trend, in which the study of daily life in the territories of Ukraine under the protectorate of the Grand Duchy of Lithuania has also found its significant place. The chosen topic is proposed for the first time in Ukrainian historiography.

The purpose. The aim of the article was to establish the prospects for studying the conditions of everyday life in Ukrainian lands during the Lithuanian era through the analysis of contemporary Ukrainian historiography. To achieve this goal, three main factors influencing the development of studies on the history of everyday life in the Lithuanian era were examined: methodology, the specificity of sources, and the academic freedom of researchers in choosing the research topic.

The research methodology is based on the principles of objectivity and historicism, using methods of historical criticism, analysis, and synthesis.

The results. It has been determined that the most significant influence on the possibilities of studying the daily life of the Lithuanian period is played by the specific and fragmentary source base, which affects the chronological framework, as well as those everyday practices that can be studied through the analysis of documentary sources. The digitization of archival materials has opened up new opportunities for researchers of the history of everyday life. The proper quality of new research is ensured through the development of research methods. The appearance of articles on the methodology of the early modern period warns researchers against biased notions that existed in previous centuries. It has been revealed that the subjective factor is the academic freedom of Ukrainian historians, who independently determine the research topics.

Conclusions. The popularity of the history of everyday life in Ukrainian historiography encourages researchers to conduct similar studies. The history of everyday life in the Lithuanian period is a promising direction for historical research.

Keywords: history of everyday life, daily life, everyday practices, Ukrainian historiography, Lithuanian period, early modern period

Перспективи вивчення умов повсякдення литовської доби в сучасній українській історіографії

Махінко Анна, Ігнатова Людмила*Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)*

Анотація

Історія повсякдення здобула популярність в сучасній українській історіографії. Вивчення повсякденних практик стало актуальною та модною тенденцією у якій вивчення побуту на теренах України під протекторатом Великого князівства Литовського також знайшло своє вагоме місце. Обрана тематика пропонується вперше в українській історіографії.

Метою статті було встановити перспективи вивчення умов буденності на українських землях у литовську добу через аналіз сучасної української історіографії. Для досягнення мети роботи оглянуто три основні фактори впливу на розвиток студій з історії повсякдення литовської доби: методологію, специфіку джерел та наукову свободу дослідників у виборі теми дослідження.

Методологія дослідження побудована на принципах об'єктивності та історизму з використанням методів історичної критики, методів аналізу та узагальнення.

Результати дослідження. З'ясовано, що найбільш вагомий вплив на можливості дослідження побуту литовської доби відіграє специфічна та фрагментарна джерельна база, яка впливає на хронологічні рамки, а також на ті повсякденні практики, які вдається дослідити завдяки аналізу документальних джерел. Виявлено, що цифровізація архівних матеріалів відкрила нові можливості для дослідників історії повсякдення. Належна якість нових досліджень забезпечується шляхом розробок методик вивчення. Поява статей з методології ранньомодерної доби попереджає дослідників від упереджених уявлень, які існували у попередні століття. Як вдалося виявити, суб'єктивним фактором є наукова свобода українських істориків, які самостійно визначають ту чи іншу тему для вивчення.

Висновки. Цифровізація документів литовської доби, методологічна розробка, популярність історії повсякдення в українській історіографії заохочує дослідників до подібних досліджень. Отже, історія повсякдення литовської доби є перспективним напрямом історичних досліджень.

Ключові слова: історія повсякдення, побут, повсякдення, повсякденні практики, українська історіографія, литовська доба, ранньомодерна доба

Стаття надійшла / Article arrived: 19.03.2024

Схвалено до друку / Accepted: 25.04.2024

Вступ.

Історія повсякдення, яка виникла на протидію традиційній історії у середині XX століття (Brewer, 2010, р. 91; Горобець, 2012, с. 9), передбачає погляд на історію очима безмовних, малопомітних соціальних груп шляхом аналізу їх побуту та повсякденних практик (Port, 2015, р. 108). Вона охоплює широкий хронологічний відтинок, зокрема вивчення умов побуту ранньомодерної доби. На сьогодні історія повсякдення є популярним науковим напрямом досліджень в сучасній українській історіографії, тож актуальним є огляд її подальших перспектив у царині історії. Через це, метою роботи було встановити перспективи вивчення умов повсякдення на українських землях у литовську добу через аналіз сучасної української історіографії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Обрана тематика ще не була предметом наукової статті. Тож **новизна роботи** полягає у тому, що вперше оглянуто перспективи напряму історії повсякдення у вивченні буденності литовської доби на прикладі аналізу сучасної української історіографії. Проте ступінь вивчення повсякдення цього періоду в українській історіографії оглянуто у роботах М. Тарасюк (2021; 2022); висвітлення повсякдення шляхти дещо пізнішого часу ранньомодерної доби у історіографії проаналізував І. Гулюк (2022); історіографічні аспекти про жінку цієї самої доби містяться у роботі О. Рідкоус (2013).

Головним джерелом цього дослідження є сучасна українська історіографія, яка відображає накопичення досліджень з історії повсякдення на території України під протекторатом Великого князівства Литовського та переваги і труднощі із якими змушені працювати історики на своєму шляху.

Методологія дослідження сформована на методах історичної критики та огляду, аналізу та узагальнення інформації. У статті застосовано принципи історизму та об'єктивності.

Результати дослідження.

Насамперед, варто визнати, що дослідження повсякденних практик литовської доби на території України регулюються розробкою методології для подібних досліджень, специфікою та станом збереження джерельної бази і врешті-решт зацікавленістю істориків у розвитку студій з історії повсякдення. Якщо перші два аспекти варто віднести до об'єктивно обумовлених, третій залежить виключно від наукової свободи дослідників, тобто суб'єктивних факторів.

Перший фактор – методологія. Набуття популярності історії повсякдення в Україні супроводжувалося також її подальшою критикою через широкий предмет досліджень, ігнорування «тотальної історії» та проблему з тлумаченнями дефініцій (Горобець, 2012, с. 9). Урешті-решт, це спричинило появу дискусій та потребу формування

українського варіанту студій з історії повсякдення (Тарасюк, 2022, с. 12). Наприклад, відтоді вагомий вклад в розробку методології з питань історії повсякдення зробила О. Коляструк. Дослідниця звернула увагу на актуальність подібних досліджень та вагоме значення для історії, адже повторювані повсякденні практики займали найбільшу кількість часу у людському житті. На її думку, умови соціального та матеріального повсякдення існують за певною структурою, яка притаманна суспільству (Коляструк, 2009, с. 46).

Методологія для вивчення литовської доби, яка віддалена від сучасного світосприйняття, повинна мотивувати історика утримуватися від домислів у реконструкції культурного середовища. Складнощі у трактуванні патріархального порядку, нормативні для того часу вчинки, які неприйнятні для сучасності, можуть вплинути на висновки. Специфіка та стиль мови джерел може сформувати помилкові погляди на литовську добу. Подібні приклади періоду Речі Посполитої описані Н. Старченко (2009, с. 168). Інтерпретація джерел литовської доби повинна супроводжуватися постійними згадками про усний вимір буденності досліджуваних питань, який замовчали на аркушах документів або цей вимір був висвітлений лише формально. Наприклад, подекуди документи, що належали шляхті, розкривають повсякдення селянства (Ворончук, 2014а), тож дослідник повинен також орієнтуватися у початковому призначенні опрацьованих джерел литовської доби. Як радить Н. Старченко, скептицизм та недовіра дослідника до тексту «може вберегти від безвідповідальних тверджень» (Старченко, 2009, с. 179).

Другий фактор – джерельна база. Писемні джерела литовської доби, які збереглися до сьогодні, є фрагментарними. Частина матеріалів була зібрана та надрукована протягом XIX століття під час діяльності Київської археографічної комісії для розбору давніх актів при Київському, Волинському та Подільському генерал-губернаторстві (Ясь, 2007). У збірках «Акты Юго-Западной России» відсутній аналіз повсякденних практик у сучасному значенні цього терміну, хоча опубліковані документальні джерела є у нагоді сучасникам для досліджень родини, різних соціальних груп (Архив Юго-западной, 1876; Архив Юго-западной, 1909). Доступ до них є безперешкодним.

Усе-таки, більшість джерел залишаються рукописними та зберігаються в Центральному державному історичному архіві у м. Київ (далі – ЦДІАК). Політика Архівної служби України по цифровізації та оприлюдненні матеріалів в електронних архівах сприяє дослідницьким потребам істориків та надає можливість доступу до електронних матеріалів з будь-якої точки України. Особливо актуальним це питання постало

після COVID обмежень та повномасштабного російського вторгнення на територію України, через що доступ до архівної спадщини тривалий час був обмеженим (Робота архівів під час війни, 2022). Робота із архівними матеріалами онлайн відкриває перед українськими істориками нові перспективи, адже скорочує час доступу до документів, не обмежує місцезнаходження та тривалість доступу дослідника. Наприклад, в електронному архіві ЦДІАК уже містяться оцифровані актові книги повітів Волинського, Брацлавського воєводств і т.д. (Кременецький гродський суд, 2024; Вінницький гродський суд, 2024).

Цей фактор має вирішальний вплив на можливості сучасного історика дослідити ті чи інші повсякденні практики селянства, міщанства та нобілітету на території України. Наприклад, джерельна база змушує істориків розпочинати свої візії здебільшого від XVI століття, оскільки записи більш раннього періоду майже не говорять про побут: харчування, родину та шлюбні практики, виробничу практику, місце проживання тощо. Умови повсякдення литовської доби до початку XVI століття не піддаються дослідженню. Як максимум, джерела відображають макропростір. З огляду на зазначене, такі обмеження простежуються у роботах багатьох українських істориків: Н. Білоус про волинських та київських міщан (Білоус, 2006; Білоус, 2021); І. Ворончук про родину та склад сім'ї ранньомодерної доби (Ворончук, 2012; 2014b); А. Заяця про міські умови життя зазначеного періоду (Заяць, 2010); О. Штанько про виробничі практики волинян (Штанько, 2013); В. Безпалько та І. Кузьмінського про музичне повсякдення (Безпалько, & Кузьмінський, 2019).

Третій фактор, який сприяє приросту праць з зазначеної тематики – **наукова свобода дослідників у виборі теми дослідження**. У радянську добу дослідження умов повсякдення різних соціальних груп було обмеженим, тому що історична наука регулювалася пануючою марксистсько-ленінською ідеологією (Коляструк, 2011, с. 8). Остання заздалегідь визначала погляди та умови життя селян чи шляхти і т.д., відтак поодинокі праці, не уникаючи в цілому ідеологічного нашарування, містили новаторські дослідження.

Історія повсякдення як новий науковий напрям в історичній науці у незалежній Україні з'явиться лише завдяки привнесенню європейського досвіду досліджень та демократизації історичної науки (Коляструк, 2011, с. 8). Утім, варто відзначити приріст кількості досліджень та історичних конференцій з історії матеріального та соціального повсякдення у часи Великого князівства Литовського. Окремі видання, як «Соціум. Альманах соціальної історії» присвячені саме дослідженням у цій царині, а подальші обговорення на конференціях посприяли виникненню

ініціативи «Повсякдення ранньомодерної України». Ідея цих колективних томів полягала у публікації теоретичних та практичних наукових досягнень українських істориків саме під кутом розгляду історії повсякдення (Горобець, 2012, с. 9-10). Редактори томів «Повсякдення ранньомодерної України» свого часу орієнтувалися на фаховість істориків, як зазначав В. Горобець, а не приналежність до конкретної дослідницької парадигми (Горобець, 2012, с. 11). Отже, плюралізм, якого дотримувалися організатори, був побудований на якомога більшому висвітленні умов української буденності без остраху на розлогість концептуальних підходів.

Не зважаючи на це, багато аспектів матеріального та соціального вимірів повсякдення литовської доби залишаються недослідженими та чекають свого дослідника. Нещодавно з'явилися робота А. Заяця (2023) з історії повсякдення євреїв у XVI – першій половині XVII ст. на Волині; стаття М. Бендюка (2017) про харчування роду Острозьких; дослідження Ю. Куцоконя (2022) про те, яку рибу їли на Дубровиці; статті Н. Паламарчук (2018) про їжу у ранньомодерну добу; М. Тарасюк (2023a; 2023b) про одяг у литовську добу та М. Гримашевича (2007) про одяг мешканців Полісся. Проте подальших досліджень потребують такі аспекти, наприклад, як медицина, подорожі, харчові практики литовської доби. Оскільки умови повсякдення литовської доби розкриті лише у поодиноких статтях, українська історіографія потребує одноосібної або колективної монографії з цього питання.

Висновки.

Отже, охарактеризовано сучасну українську історіографію та виявлено, що історія повсякдення українських земель протягом литовської доби набуває популярності у сучасних наукових дослідженнях. Прослідковано, що подібні наукові напрями, які виникли на противагу традиційній історії у середині XX століття, поступово проникають в українську історичну науку від західних колег, тож європейський поступ має досить вагомий вплив. Не зважаючи на це, вітчизняні історики намагаються сформувати український варіант студій з вивчення повсякдення ранньомодерної України.

З'ясовано, що перспективними історію українського повсякдення віддалених епох, включно з ранньомодерною добою, роблять: розробка методологічного апарату по роботі із символічним і складним світом ранньомодерної доби та особливостями джерел; сучасна політика оцифровування документів Архівною Службою України з подальшою публікацією цих матеріалів в електронних архівах та безкоштовним доступом онлайн для громадян та науковців; наукова свобода істориків, яку забезпечила демократизація та гуманізація історичної науки із проголошенням незалежності України. Отже, виникли сприятливі

умови для подібних досліджень, тому ця тематика є актуальною та відповідає вимогам часу.

Встановлено, що специфічна та фрагментарна джерельна база цієї доби впливає на хронологічні рамки праць та визначає ті повсякденні практики, які вдається дослідити. Прослідковується вплив не лише об'єктивних, а й суб'єктивних факторів на студії повсякдення. Загалом, історія повсякдення

все ще є молодим науковим напрямом в українській історіографії, тому більшість аспектів повсякдення залишаються малодослідженими та чекають свого дослідника. Такими є, наприклад, питання медицини, подорожей, культури святкувань у ранньомодерну та зокрема литовську добу. Отже, усі ці чинники роблять вивчення умов повсякдення литовської доби перспективними в сучасній українській історіографії.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Архив Юго-западной России, издаваемый Временной комиссией для разбора древних актов. (1876). Ч. 6: *Акты об экономических и юридических отношениях крестьян в XVI – XVIII веке (1498–1795)*. (Т. I). Киев.
- Архив Юго-западной России, издаваемый Временной комиссией для разбора древних актов. (1909). Ч. 8: *Акты о брачном праве и семейном быте в Юго-Западной Руси в XVI–XVII вв.* (Т. III). Киев.
- Безпалько, В., & Кузьмінський, І. (2019). Музичне повсякдення Волині (середина XVI – початок XVII століть). *Текст і образ: актуальні проблеми історії мистецтва*, 1, 5-32.
- Бендюк, М. (2017). Що, чим і де пили та їли за часів князів Острозьких. *Острозький краєзнавчий збірник*, 9, 26-30.
- Білоус, Н. (2006). «Вірність» і «зрада» у світосприйнятті міщанства Київщини та Волині в XVI - першій половині XVII ст. *Соціум. Альманах соціальної історії*, 6, 141-160.
- Білоус, Н. (2021). *За крок до вічності: мешканці міст Волині у світлі тестаментів кінця XVI–XVII століть*. Київ: Видавничий дім «Простір».
- Білоус, Н. (2022). Тестаменти волинських міщан ранньомодерного часу: евристичні можливості джерел та дослідницький інструментарій. *Український історичний журнал*, 4-15. <https://doi.org/10.15407/uhj2022.01.004>
- Вінницький гродський суд, м. Вінниця Брацлавського воєводства. (2024, Квітень). Ф. 44. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Відновлено з https://cdiak.archives.gov.ua/spysok_fondiv/0044/0001/
- Ворончук, І. (2012). *Населення Волині в XVI – першій половині XVII ст.: родина, домогосподарство, демографічні чинники*. Київ.
- Ворончук, І. (2014a). *Актові книги гродських і земських судів як джерело до історії українського повсякдення ранньомодерної доби*. (Українське повсякдення ранньомодерної доби: збірник документів. 1: Волинь XVI ст.), (с. 6-74). Київ.
- Ворончук, І. (2014b). Інститут опіки: правові норми та повсякденні практики на Волині ранньомодерної доби. *Україна у світовій історії*, 3, 134-150.
- Горобець, В. (2012). *Багатоликий і важко вловлюваний світ повсякдення ранньомодерної України. Повсякденне життя ранньомодерної України*. (Історичні студії у 2 т.: Т. 1: Практики, причини та відхилення повсякденного життя), (с. 9-12). Київ.
- Гримашевич, Г. (2007). Одяг поліщука-шляхтича у XVI-XVII ст. (за матеріалами актових книг Житомирського гродського уряду. Волинь-Житомирщина. *Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*, 17, 149-158.
- Гулюк, І. (2022). Сучасна українська історіографія про повсякденне життя шляхти ранньомодерної доби. *Українознавство*, 1(82), 131-145. [https://doi.org/10.30840/2413-7065.1\(82\).2022.255049](https://doi.org/10.30840/2413-7065.1(82).2022.255049)
- Заяць, А. (2010). Міщани поміж Литовськими Статутами і практикою життя. *Соціум. Альманах соціальної історії*, 9, 9-19.
- Заяць, А. (2013). Євреї на Волині у XVI – першій половині XVII ст.: між нормою закону та практикою життя. *Український історичний журнал*, 5, 119-136. <https://doi.org/10.15407/uhj2023.05.119>
- Коляструк, О. (2009). Поняття повсякденності в сучасній науковій гуманітаристиці. *Україна XX століття: культура, ідеологія, політика*, 15(1), 46-56.
- Коляструк, О. (2011). Методологія історії повсякдення. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Історія*, 982, 44, 8-21.
- Кременецький гродський суд, м. Кременець Волинського воєводства. (2024, Квітень). Ф. 21. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Відновлено з https://cdiak.archives.gov.ua/spysok_fondiv/0021/0001
- Куцоконь, Ю. (2022). Яку рибу їли наші предки: знахідки решток риб на Дубровиці. *Дубенський науковий вісник*, 4, 90-92.
- Паламарчук, Н. (2018). Продукти харчування та їх термінологія у вживанні ранньомодерним населенням Волині. *Старий Луцьк: науково-інформаційний збірник*, 14, 174–184.
- Рідкоус, О. (2013). Жінка ранньомодерного часу крізь призму методології гендерних досліджень (історіографічний аспект). *Гендерна проблематика та антропологічні горизонти: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції 4–5 жовтня 2013 року*, (с. 186-199).
- Робота архівів під час війни. (2022). Інтерв'ю Голови Державної архівної служби України Анатолія Хромова телеканалу «Рада». *Державна архівна служба України*. Відновлено з <https://cutt.ly/YMC4NRW>
- Старченко, Н. (2009). Дещо про спокусу джерел та пастки інтерпретацій (на прикладі справ про шляхетські наїзди на Волині наприкінці XVI ст.). *Український історичний журнал*, 6, 165-182.
- Тарасюк, М. (2021). Волинське повсякдення литовської доби в сучасній українській історіографії. *Літопис Волині*, (24), 41-46. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2021.24.06>

- Тарасюк, М. (2022). Українська наука про повсякдення середніх віків: історіографічні аспекти. *Сторінки історії: збірник наукових праць*, 52, 9-27. <https://doi.org/10.20535/2307-5244.52.2021.236147>
- Тарасюк, М. (2023b). Головні убори волинських міщан литовської доби (за актовими матеріалами). *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія*, 171-176. <https://doi.org/10.31861/hj2023.58.171-176>
- Тарасюк, М. (2023a). Верхній одяг у гардеробі волинських міщан литовської доби. *Сторінки історії: збірник наукових праць*, (57), 48-70. <https://doi.org/10.20535/2307-5244.57.2023.294427>
- Штанько, О. (2013). Мещане луцкие цеху кравецького и кушнерского: ремісники Луцька в середині XVI століття. *Літопис Волині*, 12, 25-30.
- Ясь, О. (2007). Київська археографічна комісія. У В. Смолій (Голова), *Енциклопедія історії України* (Т. 4: Ка-Ком), (с. 218-219). Київ: НАН України.
- Brewer, J. (2010). Microhistory and the histories of everyday life. *Cultural and Social History*, 7, 87-109. <https://doi.org/10.2752/147800410X477359>
- Port, A. (2015). History from below, the history of everyday life, and micro-history. In J. Wright (Ed.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (Vol. 2, pp. 108-110). London: Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.62156-6>

REFERENCES

- Archive of Southwestern Russia, published by the Temporary Commission for the analysis of ancient acts. (1876). *Part 6: Acts on economic and legal relations of peasants in the 16th – 18th centuries* (1498–1795). (T.I). Kyiv.
- Archive of Southwestern Russia, published by the Temporary Commission for the analysis of ancient acts. (1909). *Part 8: Acts on marriage law and family life in Southwestern Rus' in the 16th–17th centuries*. (Vol. III). Kyiv.
- Bendyuk, M. (2017). What, what and where they drank and ate during the time of the Ostroz princes. *Ostroh local history collection*, 9, 26-30.
- Bezpalko, V., & Kuzminsky, I. (2019). Musical everyday life of Volhynia (mid-16th - early 17th centuries). *Text and image: current problems of art history*, 1, 5-32.
- Bilous, N. (2006). "Loyalty" and "betrayal" in the worldview of the bourgeoisie of Kyiv region and Volyn in the 16th - the first half of the 17th centuries. *Society. Almanac of Social History*, 6, 141-160.
- Bilous, N. (2021). *One step to eternity: residents of the cities of Volyn in the light of testaments of the late 16th and 17th centuries*. Kyiv: Prostir Publishing House.
- Bilous, N. (2022). Testaments of Volyn burghers of the early modern period: heuristic possibilities of sources and research tools. *Ukrainian Historical Journal*, 4-15. <https://doi.org/10.15407/uhj2022.01.004>
- Brewer, J. (2010). Microhistory and the histories of everyday life. *Cultural and Social History*, 7, 87-109. <https://doi.org/10.2752/147800410X477359>
- Grymasevich, G. (2007). Clothes of Polish pike-nobleman in the 16th-17th centuries. (based on the materials of the act books of the Zhytomyr city government. Volyn-Zhytomyr region. *Historical and philological collection of regional problems*, 17, 149-158.
- Gulyuk, I. (2022). Modern Ukrainian historiography about the everyday life of the nobility of the early modern era. *Ukrainian Studies*, 1(82), 131-145. [https://doi.org/10.30840/2413-7065.1\(82\).2022.255049](https://doi.org/10.30840/2413-7065.1(82).2022.255049)
- Horobets, V. (2012). *The multifaceted and difficult to grasp everyday world of early modern Ukraine. Everyday life of early modern Ukraine*. (Historical studies in 2 volumes: Volume 1: Practices, causes and deviations of everyday life), (pp. 9-12). Kyiv.
- Kolyastruk, O. (2009). The concept of everyday life in modern scientific humanitarianism. *Ukraine of the 20th century: culture, ideology, politics*, 15(1), 46-56.
- Kolyastruk, O. (2011). The methodology of history is everyday. *Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin. History*, 982, 44, 8-21.
- Kremenets City Court, Kremenets, Volyn Voivodeship. (2024, April). F. 21. Central State Historical Archive of Ukraine, Kyiv. Retrieved from https://cdiak.archives.gov.ua/spysok_fondiv/0021/0001
- Kutsokon, Yu. (2022). What fish did our ancestors eat: finds of fish remains in Dubrovitsa. *Dubensky scientific bulletin*, 4, 90-92.
- Palamarchuk, N. (2018). Food products and their terminology used by the early modern population of Volyn. *Staryi Lutsk: scientific and information collection*, 14, 174–184.
- Port, A. (2015). History from below, the history of everyday life, and micro-history. In J. Wright (Ed.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (Vol. 2, pp. 108-110). London: Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.62156-6>
- Ridkous, O. (2013). A woman of early modern times through the prism of the methodology of gender studies (historiographical aspect). In *Gender issues and anthropological horizons: collection of materials of the 3rd All-Ukrainian Scientific and Practical Conference, October 4-5, 2013*, (pp.186-199).
- Shtanko, O. (2013). The townspeople of Lutsk in the tailor's and kushner's workshops: craftsmen of Lutsk in the middle of the 16th century. *Chronicle of Volyn*, 12, 25-30.
- Starchenko, N. (2009). Something about the temptation of sources and the trap of interpretations (on the example of cases about noble raids in Volyn at the end of the 16th century). *Ukrainian Historical Journal*, 6, 165-182.
- Tarasjuk, M. (2021). Volyn daily life of the Lithuanian era in modern Ukrainian historiography. *Chronicle of Volyn*, (24), 41-46. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2021.24.06>

- Tarasyuk, M. (2022). Ukrainian science of everyday life of the Middle Ages: historiographical aspects. *Pages of history: collection of scientific works*, 52, 9-27. <https://doi.org/10.20535/2307-5244.52.2021.236147>
- Tarasyuk, M. (2023a). Outerwear in the wardrobe of Volyn burghers of the Lithuanian era. *Pages of history: collection of scientific papers*, 57, 48-70. <https://doi.org/10.20535/2307-5244.57.2023.294427>
- Tarasyuk, M. (2023b). Headdresses of Volyn burghers of the Lithuanian era (according to act materials). *Scientific Bulletin of Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University. History*, 171-176. <https://doi.org/10.31861/hj2023.58.171-176>
- The work of archives during the war. (2022). Interview of the Head of the State Archive Service of Ukraine, Anatoly Khromov, on the Rada TV channel. *State Archive Service of Ukraine*. Retrieved from <https://cutt.ly/YMC4NRW>
- Vinnytsia City Court, Vinnytsia, Bratslav Voivodeship. (2024, April). F. 44. Central State Historical Archive of Ukraine, Kyiv. Retrieved from https://cdiak.archives.gov.ua/spysok_fondiv/0044/0001/
- Voronchuk, I. (2012). *The population of Volyn in the 16th - the first half of the 17th centuries: family, household, demographic factors*. Kyiv.
- Voronchuk, I. (2014a). *Act books of Grodka and Zemstvo courts as a source for the history of Ukrainian everyday life in the early modern era*. (Ukrainian everyday life of the early modern era: a collection of documents. 1: Volyn of the 16th century), (p. 6-74). Kyiv.
- Voronchuk, I. (2014b). Institute of Guardianship: Legal Norms and Everyday Practices in Early Modern Volyn. *Ukraine in world history*, 3, 134-150.
- Yas, O. (2007). Kyiv Archaeological Commission. In V. Smolii (Chairman), *Encyclopedia of the History of Ukraine*, (Vol. 4: Ka-Kom), (p. 218-219). Kyiv: NAS of Ukraine.
- Zayats, A. (2010). Burghers between the Lithuanian Statutes and the practice of life. *Society. Almanac of Social History*, 9, 9-19.
- Zayats, A. (2013). Jews in Volyn in the 16th - the first half of the 17th centuries: between the norm of the law and the practice of life. *Ukrainian Historical Journal*, 5, 119-136. <https://doi.org/10.15407/uhj2023.05.119>